مەرگی زمان … کامە ئاراز

زمان، هاوشێوەی مرۆڤ، سوڕی ژیانی هەیە. بە بەردەوامی زمانەکان لە دایک دەبن و گەشە دەکەن و سەریش دەنێنەوە. لە ئێستادا هەسارەی زەوی خاوەنی ٧٠٠٠ بۆ ٨٠٠٠ زمانە، ئەم ڕێژەیە دەکرێت زۆر زیاتر بێت ئەگەر شێوەزارەکانیش هەژمار بکەین، دەتوانین ئەم زارانە پۆڵێن بکەین لە ١٣٠-١٤٠ خێزانە زمان. بەپێی کەمێک داتا، تا ساڵی ٢١٠٠ی زایینی لە نێوان ٥٠٪ تا ٩٠٪ی ئەم زمانانە قڕ دەبن و مەرگ دەبێتە میوانیان.

لە زانستی زمانەوانیدا ‘زمانە مردووەکان’ بریتیین لەو زمانانەی کە چی دیکە قسەکەری ڕەسەنیان نەماوە، وەلێ بڕی هەیە بەشێوەی جیا جیا بەکار بهێنرێن. بۆ نموونە زمانی لاتینی زمانێکی مردووە، وەلێ زمانی فەرمی وڵاتی ڤاتیکانە لە پاڵ ئیتاڵیدا، بە مەبەستی ئاینی بەکاردەهێنرێت نەوەک وەکو زمانێکی ڕۆژانە، هەتا ئێستاکەش لە زۆربەی قوتابخانەکانی وڵاتانی ئەورووپا دەخوێندرێت. بەهەرحاڵ، گرنگی دانێکی بەم شێوەیە بە زمانی لاتینی نایکات بە زمانێکی ڕۆح لەبەر.

لە پاڵ زمانە مردووەکانیشدا ‘زمانە قڕبووەکان’یش هەن، ئەم زمانانەش زمانی مردوون وەلێ هیچ کەسێک نەماوە وەکو زمانی دایک یاخود زمانی دووەم بەکاریبهێنن، هەندێک کەس لەوانەیە کەم تا زۆر شارەزای زمانەکە بن. بۆ وێنە زمانی سۆمەری دایکە زاری هیچ کەسێکی مرۆڤی ئەم سەردەمە نییە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا سۆمەرناسەکان بە مەبەستی توێژینەوە دەتوانن بە زمانی سۆمەری بئاخڤن، تەنانەت پیتەر پرینگڵ* کە میوزیسیانێکی هەگەری ئامێرە میوزیکییە لەمێژینەکانە گۆرانییەکی بە زمانی سۆمەری چڕیوە کە تێکستەکەی لە دەقی گلگامشەوە وەرگرتووە. نموونەیەکی دیکە بۆ زمانە قڕبووەکان دەکرێت زمانە ڕەسەنەکانی ئەمەریکا بن وەکو زمانەکانی: ئەساگێ، سێرانۆ، ئونامی، هتد.

زۆر هۆکار هەن کە دەبنە فریشتەی مەرگ بۆ زمان. یەکێک لە هۆکارەکان بریتییە لە پیشاقتنی کولتووری cultural assimilation، ئەمەش ڕوودەدات کاتێک گەلێک هەڵدەستێت بە هەڵوشان وقووتدانی گەلەی دیکە کە زۆرجار گەلە قووتدراوەکە کەمینەن، زۆر نموونە هەن بۆ ئەم جۆرە کوشتنەی زمان، یەکێک لەوانە بریتییە لە زمانی برێتۆنەکان؛ بریتانی هەرێمێکی فەڕەنسایە کە نیشتەجێی باکوری

ڕۆژئاوای ئەو وڵاتەن، زمانەکەیان زمانێکی بریتۆنیکە و دوور تا نزیک پەیوەندی بە زمانە کێلتەکییەکانی هاوشێوەی وێلش و کۆرنشەوە هەیە، وەلێ ئەم زمانە زۆر قەڵاچۆی پێکراوە و ئێستاکە لە هەرێمی برێتۆن فەڕەنسی زمانی سەرەکییە، هەرچەندە زۆرێک لە برێتۆنەکان هەستی ئیتنیکی جیاوازیان هەیە و زۆرجاران خۆیان لە فەڕەنسی نەتەوە جیادەکەنەوە، بەڵام ئاخاڤتنیان بە زمانی فەڕەنسی وایان لێدەکات لە چەند دەیەیەکی داهاتوو بۆی هەیە هەستی جوداخوازی بەتەواوەتی کاڵ ببێتەوە.

سەبارەت بە زمانە گچکەکانیش، مەترسیەکی زۆریان لەسەرە بەهۆی ئیکۆنۆمی و لینگوا فرانکاوە*. فلیپین وەربگرە وەک نموونە، بە گوێرەی ئاماری جودا جودا ۱۲۵ تا ۱۷۵ زمانێک بوونیان هەیە، بەڵام دوو زمان هەژمار کراون وەک زمانی فەرمی: تەگالۆگ و ئینگلیزی. تەگالۆگ زمانی خەڵکی تەگالۆکەکان بوو لە وڵاتی فلیپین، وەلێ لە دروستبوونی دەوڵەتەکەوە زمانی فەرمییە و بۆتە زمانی لینگوا فرانکای فلیپین، زۆرینەی زۆری دانیشتوان و نەتەوەکانی ئەو دەوڵەتە دەتوانن بەم زمانە قسە بکەن، حاڵی حازر زمانەکانی تر کە قسەکەریان کەمە لە زمانەکانیان لە ژێر مەترسی لە ناوچوندان، دۆخی ئابووری وا دەخوازێت خەڵک بە لینگوا فڕانکا و زمانی ئینگلیزی بدوێن، بۆ ئەوەی بتوانن بارودۆخی ئابووریان بێ ئارێشە بێت، وەلێ ئەمە دەبێتە هەنگاونانی زمانی دایکیان بەرەو پیری مردن.

لە کۆتاییدا، هۆکارگەلێکی زۆر هەن بۆ هەراسانکاردنی زمانەکان تا کاتی مردن وو تەنانەت جینۆساید کردنیشیان. وەلێ بە شیوەن و ڕۆڕۆی ئێمە نییە زمانەکان توانستی ئەوەیان هەبێت لە بووندا بمێنن، مەرگی زمانەکان شتێکە دەسەڵاتی ئێمەی بەسەردا ناشکێت، هەرچەندە دەتوانین بە هەوڵدانێکی زۆر ڕۆح بە بەری هەندێک زماندا بکەینەوە، بەڵام هەشتاکە گۆڕانکارییەکان ڕوو لە زمان دەکەن و زمانێکی نوێتر دەخوڵقێنن بە گوێرەی کات. لەگەڵ ئەوەی ناتوانین ڕێگری بکەین لە مەرگ و کۆچی هەتایی زمانەکان، با تا دەکرێت هەوڵی پاراستن یاخود تۆمار کردنیان بدەین، بەهۆی کەمتەرخەمیمان لە تۆمارکردن، بیربکەوە لەوەی چەندین دەنگی نوازەمان بە درێژایی مێژوو لەدەستداوە.

پاشکۆ:

*گۆرانییە سەمەرییەکەی پیتەر پرینگڵ:

https://www.youtube.com/watch?v=QUcTsFe1PVs

- لینگوا فرانکا lingua franca ئەو زمانەیە کە لە هەڵبژێردراوە تاوەکو زمانێکی هاوبەش بەکاربهێنرێت لە نێوان کۆمەڵە مرۆڤێک کە خاوەنی زمانی جیاوازن.

خوێندنەوەیەکی کورت بۆ ڕۆمانی خورمای سەر پەنجەکان … سەدیق سەعید ڕواندزی

کۆمەڵناس وزانای ناوداری عێڕاقی(عەلی وەردی) لە کتێبی وانەکانی ژیانمدا، کە بیرەوەرییەکانی خۆیەتی و تیایدا باسی کۆمەڵگەی عێڕاقی لە سەرەتاکانی سەدەی ڕابردوودا دەکات، هەروەها لە گەڵێك لە کتێبەکانی دیکەشی، باسی کەسیەتی تاکی عێراقی دەکات و ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکانی دەردەخات.

بە بڕوای ئەو کۆمەڵناسە، تاکی عێڕاقی تاکێکی دووفاقییە ولە زۆربەی کاتدا، پرەنسیپێکی کۆمەڵایەتی و مۆڕاڵی جێگیری نییە و هەوڵدەدات لە گەڵ هەمووبارودۆخێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی، هەموو دەسەڵاتێك خۆی بگونجێنێت. لەم ڕووەوەش لە کتێبی وانەکانی ژیانمدا، نموونەی سەرۆکی شارەوانی بەغدا دەهێنێتەوە کە لە سەردەمی عوسمانییەکاندا چۆن ژیاوە و چەند خزمەتی ئەوانی کردووە، کەچی کاتێ ئینگلیزەکان عێڕاق داگیردەکەن و عوسمانییەکان لە بەغدا وەدەردەنێن، هەمان ئەو سەرۆك شارەوانییە چی بۆ ئەوان کردبوو،بۆ ئینگلیزەکانیش دەیکات.

لە کاتێکدا خەلافەتی عوسمانی دەسەڵاتێکی بەناو ئیسلامی هەبوو. ئەو دووفاقییە، بۆتە بەشێك لە خەسڵەتی کۆمەڵایەتییانەی تاکی عێڕاقی و وەك دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی و دەروونی لێهاتووە.ئەوەی بەلای ئەوەوە گرنگە ئەوەیە،کە چۆن پارێزگاری لە بوون و بەرژەوەندی خۆی بکات، هەربۆیەشە چۆنی مەبەست بێت بەو شێوەیە دەژیت، یان لەگەڵ هەموو بارودۆخێك خۆی دەگونجێنێت. کاتێ سەرنج لە کارەکتەری(نوح)ی

پاڵەوانی ڕۆمانی خورمای سەرپەنجەکانیش دەدەین، دەبینین هەمان ئەو جۆرەکەسیەتییە دووفاقیەی هەیە. کەلە عێڕاق دەژیت مرۆڤێکە و کە ئاوارەی ئیسپانیاش دەبێت، کەسێکی دیکەی سەدو هەشتا پلە جیاوازە لەوەی لەگوندەکەی خۆی، لەنێو عەرەبەکان هەیبووە.

تا ئەو ئاستەی گومان بکەین ئەو کەسە نوح بێت. ڕووداوەکانی ئەم ڕۆمانە،لە گوندی (سوبح) دەست پێ دەکات.کە بە ناسنامە عەرەبن. ئەم بنەماڵەیە،لە نەوەی موتڵەقی باپیرەگەورەیانن. نوح، کە دەکاتە کوڕی موتڵەق و باوکی سەلیم، لەو گوندە دەژیت. کچێکی هەیە بەناوی(ئستە برەق)ئەم کچە، نەخۆشییەك دەگرێت و ڕۆژ بە ڕۆژ لاواز دەبێت و ڕەنگی زەرد هەڵدەگەڕێت.بۆیە ڕۆژێکییان دەیباتە لای پزیشك لە شاری تکریت و بەرلەوەی بگەنە نۆڕینگە، لە سەر شۆستە، شۆفێرێك دەستێك بە سمتی کچەکەی نوح دەکێشێت .

ئەم ڕووداوە، دەبێتە سەرەتای دروستبوونی شەڕو ئاشووبێك، کە سەرەنجام هەڤدە کەسی تیادا دەکوژرێن. لە ڕوانگەی نوح، ئەمە دەستدرێژیی و شکاندنی شکۆی خێڵەکی و کەسی ئەوە. چۆن دەبێت کوڕێك دەست لە سمتی کچەکەی بدات، ئەویش بێ دەنگ و بێ هەڵوێست بێت. بۆیە هێرش دەکاتە سەر کوڕەکە و ئازارو ئەشکەنجەیەکی زۆری دەدات و خەڵتانی خوێنی دەکات. دوای ئەمە، هێزەکانی پۆلیس نوح دەگرن و کەس و کارەکەشی کاتێ لە ڕێی ئستە برقەوە بەو هەواڵە دەزانن، ئەوەندەی تر هەست بە شکاندنی خۆیان دەکەن. بۆیە بڕیار دەدەن هێڕش بکەنە سەر پارێزگاری تکریت و نوح ڕزگار بکەن.

لەم شەڕو ڕووبەڕووبوونەوەیەدا، هەڤدە کەس لە کەس و کارو ناسیاوەکانی نوح دەکوژرێن و دواجاریش گوندەکەیان چۆڵ دەکەن. تائێرە، ئێمە لە بەردەم نوحێکی عێڕاقی داین، مرۆڤێك کە کەسیەتییەکی خێڵەکی، میللی وپەتریاکی هەیە.مرۆڤێك کە شانازی بە شەڕەفی خێڵ و بنەماڵەوە دەکات و جەستەی ژن، وەك هێمای شکۆمەندیی و شەڕەف دەبینێت. بۆیە چەند پارێزگاری لەو جەستەیە بکات، ئەوەندە شکۆ و پێگەی جەماوەری خۆی و بنەماڵەکەی بە سەربەرزی ڕادەگرێت. نوح ئەو دەمەی لە گوندەکەیدا دەژیت، کەسێکە وابەستەی داب و نەریتی میللی و خێڵەکی، هەموو ئەو ڕێسایانە پیادە دەکات کە خەڵکی گوندەکەی و بنەماڵەکەی پێ دەناسرێنەوە.

بەڵام کاتێ هەمان ئەو مرۆڤە، واتە نوح، ئاوارەی هەندەران دەبێت و لە ئیسپانیا دەگیرسێتەوە، دەبێتە کەسیەتییەکی دیکەی سەدو هەشتا پلە جیاواز لە وەی لە عێراقدا هەیبوو.نوح کاتێ ئاوارەی ڕۆژئاوا دەبێت،دیسکۆیەك دادەنێت و گارسۆنەکانیشی هەموویان لە ڕەگەزی مێن.

نوح دەبێتە مرۆڤێکی دیکە، تا ئەو ڕادەیەی سەلیمی کوڕی شێك دەیگرێت کە چۆن باوکی و کوڕی موتڵەقی بە ناو و دەنگ، بەم شێوەیە گۆڕاوە. نوح کە تەنها لە بەر ئەوەی کێشایان بە سمتی کچەکەی، هەڤدە کەسی لە عێراقدا بەکوشتدا، کەچی خۆی لە دیسکۆکەیدا، ڕۆژانە دەست لە سمتی ڕێساو فاتیمە دەدات و چێژ لەو کردەوەیە وەردەگرێت.
ئەمە وێرای ئەوەی کە مەی دەخواتەوە و لەیانەکەیدا، کوڕان و کچان سەما دەکەن و ئەویش وەك ئەوەی هەرگیز ئەو کەسە نەبێت کە لە گوندی سوبح دادەنیشت و چەند وابەستەی خێل و بنەماڵەکەی بوو. ئەمجارەیان نوح دەبێتە کەسێکی دیکەی جیاواز کە پشت دەکاتە داب و نەریتی میللی و خێڵەکی بنەماڵەکەی . وەك کەسێك ڕەفتار دەکات کە نە ڕۆژێك عەرەب بووە، نە موسڵمانیش. بەڵکو مرۆڤێکە خۆی لەگەڵ هەموو بارودۆخێك دەگونجێنێت. ئەزموونی ئەو مرۆڤە لە ژیاندا پێمان دەڵێت کە زۆرجار مرۆڤەکان، ئایین و ناسنامە، خێل و بنەماڵە،شکۆو کەسیەتی، بۆ هەڵخەڵەتاندن و فریودان بەکاردێنن. نوح ماسکێك دەپۆشێت کە لە عێراقدا، پێویستە و پێی دەناسرێتەوە، کەچی کاتێ دەچێتە ئیسپانیا، ئەو ماسکە فڕێدەدات و یەکێکی تردەپۆشێت.

لێرەوەش ئەو بۆچوونەی عەلی وەردی لە بارەی کەسیەتی تاکی عێراقی، جوانتر بەرجەستە دەبێت. خورمای سەرپەنجەکان، ڕۆمانێکی سادەیە، وەلێ ڕەهەندێکی قووڵی کۆمەڵایەتی هەیە. ڕۆمانووس هونەرییانە ڕووداوەکانی لە نێوان عێراق و ئیسپانیا، مۆنتاژکردوون و بەیەکەوەی گرێداوان.

بە ڕادەیەك خوێنەر کە ڕۆمانەکە دەخوێنێتەوە، چێژی لێ وەردەگرێت. ئەو ڕۆمانە، نموونەیەکی دیارو بەرجەستەی، لایەنە دەروونی و پەروەردەییەکانی تاکی عێراق دەردەخات. نموونەی مرۆڤێکمان پیشان دەدات، کەحەربا ئاسا خۆی لەگەڵ هەموو بارودۆخ و سەردەمێك دەگونجێنێت. مرۆڤێك کە هەموو بەهایەکی ئاکاریی و مرۆیی، نیشتمانی و ئایینی، لەپێناو بەرژەوەندی خۆی لەژێر پێ دەنێت. مرۆڤێك(وەك ئەوەی ئێستاش باوە) ئایینی ئیسلام و موسڵمانیبوون، دەکاتە ئامرازێك بۆ فریودان و هەڵخەڵەتاندن و چەواشەکاریی، هەموو شتێك لە پێناو بەرژەوەندی تایبەتی و کەسی خۆی دەکات.

دەنا نوح کە بە ڕەوای نەدەبینی کەسێك دەست لە سمتی کچەکەی بدات و هەڤدە کەسی لەو پێناوە بەکوشت دا،بۆچی بۆ خۆی بەڕەوا دەبینێت ڕۆژانە دەیان جاردەست لە سمتی ژنان بدات؟مەگەر ئەمە دووفاقی نییە؟ دواجار سوپاسی وەرگێڕی ڕۆمانەکە دەکەم کە جوان ڕۆمانەکەی کردووە بەکوردی. وەك خوێنەرێك چەند وەرگێڕانێکی ئەو وەرگێڕەم

خوێندوونەتەوە و چێژم لێ وەرگرتوون.ئومێدم هەیە لە داهاتوو ببێتە یەکێك لە وەرگێڕە دیارەکان.

*پەراوێز: ناوی ڕۆمان(خورمای سەرپەنجەکان) نووسینی(محسن ئەلرەملی) وەرگێڕانی(رەنجدەرجەبار) بڵاوکراوەی ناوەندی ڕۆشنبیری ڕەهەند_سلێمانی 2019.

حیزبی بچوك و شۆڕشی گەورە ... عەلی مەحمود محەمەد

چەند راستکردنەوەیەك بۆ بەڕێز شاسوار عەبدالواحێد

بەڕێز شاسوار عەبدوالواحید سەرۆکی جوڵانەوەی نەوەی نوێ 22ی ئەم مانگە وتارێکی لە ماڵپەڕەکان بڵاو کردۆتەوە بە ناوی ” هەرچی گۆڕانکاری و شۆرشە،سەرەتا بچوک و کەمینە بوون “, تیایدا کۆمەڵێك نموونەی هەمە چەشن وەلێ تەواویان باسی ئەو پارتە بچوکانە دەکات کە بە بچوکی دامەزراون و دواتر گەیشتوون بە دەسەڵات, تەواوی نموونەکانیشی ئەوانەن کە لە دەرەوەی کایەی هەڵبژاردنەوە پارسەنگی سیاسیان گۆڕیوە لەو چرکە ساتانەی ئەو نموونەکانیان لەسەر دەهێنێتەوە , مافی خۆیەتی ئەم نموونانە بە ورە بەرز کردنەوەی حیزبەکەی بهێنێتەوە تا بە ئەندامان و لایەنگرانی بڵێت منیش وەک هیتلەر و لینین و بارزانی باوك و تاڵەبانی باوك نەوەی نوێ دەکەمە پارتی دەسەڵاتدار و دەچمە سەر تەختی حوکمڕانی هەموو فنیشە کەم, ئەم خەونە مافی هەر هاووڵاتییەکە لە کوردستان و جیهان بۆ گەیشتن بە کورسی دەسەڵات بیبینێت نەخوازەلا حیزبی سیاسیش وەلێ لە چوارچێوەی کایەی سیاسیدا, خەونی خەیاڵ خۆشییە, خەیاڵدانیش پڕە لە جوانی , وەلێ مافی خۆمانە بپرسین رێدار شاسوار بە کام رێگا بۆ سەر تەختی شاهانە ؟؟, رێگای قەڵەژ یان رێگای پشتیوانی خەڵك؟, چونکە ئەو نموونانەی هێناتەوە هیچیان بە شەرعیەتی باوی ئەمڕۆ نەچونەتە سەر تەخت, بەوەی لینیشەوە کە باوەڕدارم پێی, هاوکات پێویستە سەرۆکی گەورەترین کوتلەی ئۆپۆزسیۆنی پەرلەمان زانیاریەکانی ورد بێت لەسەر ئەو نموونانەی دیهێنێتەوە, بۆ

تایبەتیش ئەو قسە بە نەوەی نوێ نەوەی گوگڵ دەکات, بە کرتەیەك هەموو زانیارییەکان دێتە بەردەستیان, زەمەنی زانیاری وتنی نا راِست لە گەڵ ئەوان نەماوە.

لە باسی هیتلەردا دەنووسێت ” حیزبی نازییەکان لە ساڵی 1924 تەنها 3% و لە ساڵی 1928 دەنگەکانی دابەزی بۆ 2,6% و لە ساڵی 1930 بەرز بووەوە بۆ 18% و 1932 بۆ 37% و لە کۆتایی هەمان ساڵدا هەڵبژاردن دەکرێتەوە دەنگەکانی بۆ 33% دادەبەزێت, دواتر بە دیاریکردنی ساڵێکی دەسەڵات لە هەڵبژاردنی ساڵی ؟؟؟ رێژەی 44%ی دەنگەکانی هێنایەوە ” کە هەڵبژاردنی 5ی ئازاری 1933 بوو, هەڵبژاردنەکە دوای کودەتاکەی 30-1-1933ی نازییەکان ئەنجامدرا,تیایدا نازییەکان رێژەی 43,91%ی دەنگەکان و 288 کورسی لە کۆی 647 کورسیان هێنایەوە” , کە پێش هەڵبژاردنەکە نازییەکان پەلاماری بەربڵاوی شیوعییەکان و سەندیکاکانی کرێکاری و تا ڕادەیەکیش سۆسیال دیموکراتەکانیان دا, توێژەران ئەم هەڵبژاردنە بە شەرعی نازانن چونکە لە ژینگەیەکی دکتاتۆری ئەنجامدرا, پیاوانی هیتلەر چاودێری دەنگدانەکانی هەموو سندوقەکانی هەڵبژاردنیان دەکرد” , کاك شاسوار گرنگترین کار کە بوبێتە هۆی سەرختنی دەنگەکانی نازییەکان بەوە دەزانێت رۆژانە 3 سمینارییان ئەنجام داوە, نەك ترس , قەیرانی ئابووری دوای ساڵی 1929 , کە ئەوە رۆژە جیهان بە توندترین قەیرانی ئابووریدا تێدەپەڕی .

بـــا چاوێـــك بە دەنگە راســـتییەکانی پــــارتەکەی هیتلەردا لە هەڵبژاردنەکـــانی ئەڵمانیـــا بخشێنیـــن بۆ ئەوەی هەنـــدێك لە زانیارییەکـــان کـــاك شـــاسوار لە گەڵیـــدا راســـت بکەینەوە ” لە هەڵبژاردنـــی 4ی ئایـــاری 1924 پـــارتەکەی هیتلەر NSFP بە یەکەمجـــار بەشداری هەڵبژاردنی کرد و لە کۆی 472 کورسی 32 کورسی هێنایەوە لە گەڵ 6,5%ی دەنگەکـــان , لە هەڵبژاردنـــی 7ی دیسـەمبەری هەمـــان ساڵ دەنگەکانی دابەزی بۆ 14 کورسی 3%ی دەنگەکان, لە هەڵبژاردنی 20ی ئایاری 1928 دەنگەکانی دابەزی بۆ 12 کورسی و 2,6%ی دەنگەکان , لە هەڵبژاردنی 14ی سێپتەمبەری 1930 کورسییەکانی بەرز بووەوە بۆ 107 کورســی و 18,25%ی دەنگەکـــان ” ئەمجـــارە هیتلەر خۆی ســـەرۆکایەتی لـیستەکەی کرد “, لە هەڵبژاردنی 31-7-1932 پارتەکەی هیـتلەر 230 کورســـی و 37,27%ی دەنگەکـــانی هێنـــایەوە , لە هەڵبژاردنـــی 6ی نۆڤەمبەری 1932 دا ژمارەی کورس و رێژەی دەنگەکانی دابەزی بۆ 196 کورسی و 33,09%ی دەنگەکان, ئەمە بارودۆخێکی خراپی بۆ نازییەکان دروست کرد, بۆ دوا هەڵبژاردنی ئازاد لە ئەڵمانیا دێتە ژماردن تا

سای 1949 , ل 1933-1-30 نازییکان کودتایان کرد و دستیان بسر دستاتدا گرت, هبژاردنی دواتر ل ژر بارودخی دکتاتریتدا کرا و یکم هنگاو پلاماری شیوعی و سسیال دیموکراتکان دراو جولکش ببشکرا ل دنگدان ", دبینین بارودخی سیاسی وات ناجگیرو ماوی ئنجامدانی هبژاردنکن کورتن, لو رژگاردا جمسر چینایتیکان زر توند بوون, ئرکی نازییکان ئو بوو, سستمی سرمایداری ئمانی ل مترسی ب دستات گیشتنی شیوعیکان و قیرانی سرمایداری رزگار بکات, و پگی ل دابشکردنوی بازای جیهانی بپارزت, بی ک سردکوت کرستی حیزب راستگراکان و نتوییکان ب کم دچن ریزکانییو, ک دشوخت کرستی حیزبکی پارتی راستگرای نوی پ دادمزرنن و درژ ب دستاتدارتی ددن.

سبارت ب پارتکی لینینیش , كاك شاسوار دت " لینین ک گرایو ب روسیا و لگ پارتکانیتر گفتوگیان دکرد و خیان ب هبژاردن ئامادی دکرد، همیش دیگوت ئم لوتکی دستات دگرین دست، بام کات ل سای 1912 هبژاردنکرا حیزبکی لینین یکم بوو ل دوای دواو (واتا بچووکترین و خراپترین حیزب بوو)، بشویک تنها ژی 2% ی ب دستهنا و هموان گاتیان پدکرد.

بام دوای پنج سا شرشی بلشفیکانی ل 1917ی برپاکرد و ئیمپراتریتی قیسری روسیایان روخاند. ", لینین ل سای 1900و بهی راودونانی دستاتی دکتاتری قیسری ل دروی روسیا بوو, دوجار گایو وات, ل هردوو بارودخی شڕشی 1905 و 1917 دا, حیزبکی ئگر بچوکترینیش بوبت لو رژدا ل خراپترین نبوو, بگر شڕشگترین و ب دسپلینترین پارتی سیاسی بوو, شڕشگی مزن و نووسر و ئدیبی گور و ئاژیتاتورو ئاژیتاسینی لهاتوو, وتار بژی سرنج راکش و جنگاوری بور, سیاسی قابوی مزنی جنگ سختکانی ل گدا بوو, نموون لسر ئو ناو گوران زر, ئندامانی حیزبکی قابوی برنگاربوونو, دورخستنو ب سیبریا و ئاواریی و کونجی زیندانکان بوون , هاوکات رژنامیکی بهزیش ئرگان و قسکری بوو ب ناو ئکسترا, ل هموو رویکو پارتکی ب ئیمتیاز بوو, ل روی دنگ هنانوشو ب بلشفیك و منشفیك ل هبژاردنی سپتمبری 1912 تنها 14 کورسی ل کی 442 کورسی دمایان هنایو , دووم پارت بوو نك یکم ل دوای دواو, پارتکی

کیرنسکی یەکەمی دواوە بوو, کە پێش لینین لە شۆڕشی شوباتی 1917 دەسەڵاتی گرتە دەست ” ترۆدۆفیك 10 کورسی هێنابوەوە “, وەلە لە هەڵبژاردنی دەمای ئۆکتۆبەری 1907 دا 19 کورسی و لە جەنیوەری 1907 دا65 کورسیان هێنا بۆوە وسێیەم پارت بوو لە ئاستی وڵات ” , لە هەڵبژاردنی 25ی نۆڤەمبەری 1917یشدا کە 39 رۆژ پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەر ئەنجامدرا و 100 لیست بە زیادو کەم لە کێبەڕکێکە پشکدار بوون, لە شیوعی و مەنشەفیك و سۆسیالستە پۆپۆلیستەکان تا کادیت و قەزاقەکان و ئاین پەروەر و ناسیۆنالستی کازاخی , ئەرمەنی, ئازەربایجانی , …. , سۆسیالستە شۆرشگێڕەکان ” لە 1918-8-30 پارتەکەیان یاساغ کرا, بووە هۆی ئەوەی فانی کابلان ئەندامی هەمان پارت تەقە لە لینین بکات ” دەنگی یەکەمیان هێنایەوە 37,61%ی دەنگەکان و 324 کورسی لە کۆی 767 کورسی دەما, بەلشەفیکەکان 23,26%ی دەنگەکان و 183 کورسی” واتە دووهەم بوون دوای هاوپەیمانەکانیان تا ئەوکات لە سۆسیالستە شۆڕشگێڕەکان”, سۆسیالستە شۆڕشگێڕەکانی ئۆکرانیا 12,68%ی دەنگەکان و 110 کورسی, مەنشەفیکەکان 3,2%ی دەنگەکان و 18 کورسییان هێنایەوە, بە کادیت و قەزاقەکان 33 کورسی …. , واتا زۆرینە دەنگیان بۆ سۆسیالستە جۆراو جۆرەکان دا.کە دێتە سەر کوردستان, بزانین چی دەڵێت ” پارتیەکان کە سەرەتا لە کوردستان دەستیان بە سیاسەت کرد، کەمینەیەکی زۆر بچووک بوون لەچاو شیوعییەکاندا، بەڵام دواتر شیوعییەکان بوونە کەمینە و پارتییش بوو بە زۆرینە.

” , ئەوەی راستی بێت پارتی و شیوعیەکان پێکەوە لە کوردستان دەستیان بە سیاسەت کرد, لە ناوەراستی دەیەی چل بە دواوە, لە لەبەر ئەوەی شیوعیەکان بەچکەی هەزارو بۆرو دەست پێشخەر بوون, تا کودەتای 1963 زۆرینە بوون لە کوردستان, تەنانەت بارزانی باوك لە ساڵی 1958 کە گەڕایەوە بۆ کوردستان, هەموو ئاماژەکان بۆ ئەوە دەچن حیزبی نەبوبێت, پارتیەکان لەبەر لاوازی خۆیان کە لەوکاتە جەمسەربەندی چینایەتی لە کوردستان لە نێوان هەژاران و شیوعیەکان لە لایەك و پاشماوەی دەرەبەگەکان و دەسەڵاتی پێشوو و گروپی ئیخوانەکان و نەتەوەییەکان لە لایەکی دی, ئەوان لە پەراوێزدا بوون , بۆیە هانایان بۆی برد, لە دوای یاخی بوونەوەی دەربەندەکانی ساڵی 1961ی ئاغاکانیش و چونە شاخی پارتی, لە لادێکان زەبروزەنگیان سەپاند, خەڵکیان ناچار بە گۆڕینی ئینتما کرد, بۆ کودەتای 1963 کە پێشتر هەردوو باڵەکەی پارتی تەنسیقیان لە گەڵ بەعسیە دڕندەکان هەبوو, وەك یەکێك لەسەرانی پارتی وتبووی ئەمەش لە کوردستان بڕیاری ژمارە 13 جێ بەجێ دەکەین بۆ ریشکێشکردنی شیوعییەت,

هاوشانی بەعس کە کردیشیان, ئەمانە پارتیان کردە هێزی یەکەم بە هاوکاری ساڤاك و موساد و سیای ئەمەریکی و چی کۆنەپەرستی ناوچەکە بوو, هەموو لە هێزو هەنگاوەکانی قاسم و شیوعیەکان زارە تروك ببون, واتا گۆڕانکاری هێزەکان نە بەهۆی باشتر بوونەوە بوو, نە بە دەست و مەقامی پارتی بوو, بگرە بە کودەتاو دەستوەردانی وڵاتانی ناوچەکەو جیهانەوە بوو, یەکێك بوون لە دانیشتوانی ناو فارگۆنەکانی شەمەندەفەرەکەی ئەمەریکا.

پاشان کاك شاسوار دەنووسێت ” یەکێتیەکان کە لە پارتیی جیابوونەوە، لە سلێمانیی خەڵک بەردبارانی دەکردن و جێگایان نەدەبەوە. تا دواتر لە بەکرەجۆ و لە پاڵە حکومەتی عێراقیی جێگیر بوون. بەڵام سەردەمانێک لە سەرەتای ساڵانی هەشتاکان یەکێتیی هەموو کوردستانی لەژێر رکێفدا بوو، شەڕی لەگەڵ ئێران، عێراق، بەرەی جود (پارتیی و شیوعیی و سۆسیالیست)، پاسۆک و هەمواندا دەکرد و بەو هەموو وڵات و حیزبەوە دەرەقەتی یەکێتیی نەدەهاتن، تا حکومەتی عێراق ناچاربوو لە ساڵی 1984 مفاوەزاتی لەگەڵ بکات.

“, لەمەشدا كاك شاسوار زانیاریەکەی رێك نییە, لە لەبەر ئەوەی ئەندامانی پارتەکەی هەموو نەوەی نوێن و کۆی ئەو رۆژانە نین تێدەپەڕێت بە سەریاندا, بە تایبەتیش مێژووی کورد وەك خۆی بە جوانی و دەندییەوە نەخراوەتە گوێگەوە, جەلالیەکان کە جیابونەوە یەکسەر لە بەکرەجۆ جێگیر بوون, نەك بە بەرد بارانکردن لە سلێمانییەوە راونرابێتن بۆ بەکرەجۆ, ینك لە ساڵی 1983 مفاوەزاتی کرد نەك ساڵی 1984, کە گۆشەشی کرد چونکە خاوەندی مامە ریشەو ئارام و پشت ئاشان و مفاوەزاتی 1983 بوو, خاوەند هێزی پشتیوان لە رۆژهەڵات و هێنانی پاسدارو لێدانی نەوتەکەی کەرکووك و گرتنی هەڵەبجە و شەڕی سەرسوڕهێنەری تەقتەق و سەری رەش بوو, تۆش ئەگەر توانیت وەك تاڵەبانی هەموو جیاوازییەکان کۆبکەیتەوە, خەونەکە دەبێتە راستی .

هەموو ئەم نمونانەی کاك شاسوار بۆ ئەوەیە وەك دەڵێت ” لەبری ئەوەی بە قەشمە و پێکەنینەوە لەوە بڕوانین کە جوڵانەوەیەکی سیاسیین و گوایە بچوکین و چەند پەرلەمانتارێکمان هەیە، لەبری ئەوە پێویستە سەرنجمان لەسەر ئەوەبێ لەگەڵ ئەم چەند گەنجەدا چۆن ئەو هەموو حیزبەمان ئیحراج کردووە و نمونەیەکی جوان و جیاوازمان پێشکەشکردوە لە خۆنەویستی و رەتکردنەوەی ئیمتیازات و بەرژەوەندی و هەروەها دروستکردنی کەبەکە،لەکاتێکدا ئەمە دوو ساڵە کاری سیاسی دەکەین و ئەوان زیاتر لە ٥٠ ساڵە لە کایەکەدا بونیان هەیە و

گوایە سیاسەت دەکەن.

“, هەموو کارێکی باش باشە, رەتکردنەوەی خانەنشینی پلە با□باش بە ئیمتیاز باشە ئەگەر موچە زەبلاحەکەی ئەمڕۆشی لە گەڵدا بێت باشتریش دەبێت , وەلێ لەوانە باشتریش دەبوو ئەم هەنگاوە لە موچەی خانەنشینیەکەی سروە خانەوە دەستی پێبکردایە نەك ئەو گەنجانەی لە رودا داماون, ئەگەر واز هێنان لە ئابوونەوەی پەرلەمانتارانی بەغا حەیاتەکەی لیستەکەشتی لە گەڵدا بوایە ئەوا لە خۆشیدا دەکەوتینە سەما, ئەمە بۆخۆی خەونێکی جوان خەیاڵدانێکی ئەفسوناوی دەبوو.

http://www.awene.com/article?no=8475&auther=1351

موقتەدا صەدر نە خیانەتکارە و نە ساویلکە و نە شۆڕشگێڕ ... زاهیر باهیر

بەداخەوە کە خۆپیشاندەران و زۆرێك لە خەلکانی دیکە هەر لە سەرەتاوە موقتەدا صەدریان بە پشت و پەنای خۆپیشاندەرانی عێراق زانیوە و کاتێکیش کە هەڵوێستی ئەو و کۆمەڵەکەی ئاشکراتر دەبێت بە خیانەتی دەزانن و توشی بێ چارەیی دەبن .

لە ڕاستیدا صەدر و حیزبەکەی ئەوەندە دۆستی خۆپیشاندەران بوون کە بتوانن کۆنترۆڵیان بکەن و ئەو کاتەش موزایەدەی سیاسیان بەسەرەوە بکەن یا وەکو دەڵێین سەرمایەی سیاسیان لێدروستبکەن .

شیعەبوون و شیعایەتی مەرجەعییەت و پێگەی تایبەتی خۆیان هەیە و شتێك نییە لای ئەوان کە لەسەرەوەی ‘ شیعایەتی’ بوونیان و مەرجەعێتەکەیانەوە بێت. کاتێك لای ئەوان ، نەتەوایەتیی و نیشتمانچێتی و حیزبایەتی و شۆڕشگێڕێتی دەگاتە دووڕیانێك کە لەگەڵ مەزەهەبگەریی و مەرجەعییەتی ئەواندا ناڕوات ، ئیدی ئەو خەسڵەتانە دەبێت ببنە ئامرازی خزمەتکاری دین و مەزهەبەکەیان چی تر شتێك لەوانەی سەرەوە نامێنێت تاکو ببێتە بنەما و پرنسپڵ و

گەیدانەوەیان بە لایەنەکی نامەزهەبی ئامانجیاوازەوە. بێ گومان قسەی من لەسەر 'تاك' ی شیعە ، نییە كە وەكو هەموو تاكەكی دیكە لە هەر مەزهەب و دین و نەتەوەیەك ، دەكرێت هەڵوێستی یاخیبوون و بەگژاچونەوەیان هەبێت .

شیعەكان و شیعایەتی ئا لەم خەسڵەتەدا هاوبەشن لەتەك یەهودییەت و جولەكەبوونی ئۆرسۆدۆكسیدا، كە ئەوانیش لەوەدا كە دێتە سەر ئەو پرسە كە لە لایان سەرەكییە، ئیدی دەستبەرداری شت و لایەنەكانی دیكە دەبنەوە . دووبارە جەخت لەسەر ئەوە دەكەمەوە كە قسەكەم لەسە گشتە، نەك 'تاك' و هەڵوێستی تاك.
ئەمڕۆ لە عێراق-دا چەندەها جۆر لە ڕەوت و فەسائیلی شیعە و سەركردە و ڕابەر هەیە و بە دڵنیاییەوە ململانێ و ناكۆكی زۆر هەیە لە نێوانیانا كە هەموو ئەمەش وەكو لە هەموو دین و مەزهەب و نەتەوەیەكدا، هەیە، زیاتر ناكۆكی و ململانێكەیان لەسەر دەسەڵات و دەسەڵاتدارێتییە، بۆیە كە كاتێك دێتە سەر پرسە هەرە گەورەكە كە شیعایەتی و مەرجەعێتیانە و ڕووبەڕووی مەترسی دەرەكی دەبنەوە هەموو ئەو ناكۆكیی و ئامرازانەی كە بۆ دژایەتیكردنی یەكدی بەكاریان هێناوە ، دەخەنە لاوە و دەبنەوە بەیەك و هاوپەیمانە كۆن و دێرینەكانیان بەرەڕادەكەن و دەیانفرۆشن.

هەر ئەم هۆكارەشە چی دی موقتەدا صەدر ئامادە نییە كە پشتگیریی ڕاپەڕیوان بكات لە عێراق-دا نەك لەبەر ئەوەی كە لە لایەكەوە كەوتوونەتە بەردەم مەترسی ڕاپەڕیوان، بەڵكو پشتگیریكردنیان تا ئێستا وەكو ئامرازێك ، تاكتیكێك وابووە بۆ بەدەستهێنانی ئیمتیاز و دەسەڵاتی زیاتر. لە كاتێكدا كە صەدر ماوەیەكی زۆرە لە نێوانی عێراق و ئێران-دا دێت و دەچێت ڕەنگە ئەو ئیمتیاز و دەسەڵاتەی مسۆگەر كردبێت هاوكاتیش بارودۆخی حوكمی شیعە لە ئێران و عێراق و لوبنان -یش زۆر شلوق و لەرزۆكە. ئەم شلەقی و بارە دژوارەش لەو سێ وڵاتەدا ڕەنگدانەوەی ڕاستەوخۆ و كارایی كاریگەری لەسەر لایەن و فەسائیلە جیاوازەكانی نێو شیعەكان لە هەر سێ وڵاتەكەد،ا هەیە. بە واتایەكی دیكە كە پایە و كۆڵەكەكانی ژێر سەقفەكە هەرەسی هێنا ئیتر هەر دار و پەردووە لە نێو تەپووتۆزی خۆیدا نوقمی سەر زەوی دەبێت.

لەناوبردنی قاسمی سولێمانی و موهەندیس-یش كە دوو پایەی گەورەی هەردوو ڕژێم بوون، لەناوبردنیان تا ئەو ڕادەیە كارایی خۆیان لەسەر لاوازی هەردوو ڕژێم دانا كە بە دەگمەن تیاماندا هەبووە، دەركمان بەو ڕاستییە كردبێت. تەنانەت زۆرێك لە سیاسی و ڕۆشنبیرانی

کورد و توێژەرەوە سیاسییەکانی ناوچەکەش وایاندەزانی کە دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی شەڕێکی گەورە، کە لە ڕاستیدا پێچەوانەکەی ڕاستدەردەچێت کە سەرەنجام چەك بۆئێران دادەدات بەسەر مێزی وتووێژ و سازش.
هەڵوێستی ئێستای صەدر و لایەنەکەی تەنها وەلابوونی تەواو و ڕاستگۆیی و بۆ ئەمەکێتی ئەوان دەردەخات بۆ شیعەگەریی و مەرجەعییەتەکەی.

Zaherbaher.com

26/01/2020

کاریکاتێر و جۆرەکانی تری هونەری شێوەکاری لە ڕۆژنامەگەریدا … بەشی (3) هەندرێن خۆشناو

بەشی (3)

بێجگە لە کاریکاتێر ڕۆژنامەگەری پشت بە جۆرەکانی تری شێوەکاریش دەبەستێت، وەکو وێنە و پۆستەر و وێنەی هاوپێچ یان باکگراوند، ئەم جۆرانەش زۆرجار لەگەڵ کاریکاتێردا بەیەکدەگەن لە ناوەڕۆکە گاڵتەجاڕییەکانیاندا، کە زۆرجار تەکنیکەکانی کاریکاتێر بەکاردێنن لە جێبەجێکردنیاندا، یان ناوەڕۆکێکی کۆمیدیانە چارەسەر دەکەن کە وایان لێدەکات تا ڕادەیەکی زۆر بە کاریکاتێر بچن. نزیکترینیان لە کاریکاتێر پۆستەرە کاتێك کە ڕەگەزی کۆمیدیای تێدابێت. 1- کاریکاتێر و پۆستەر

2- کاریکاتێر و وێنەی فۆتۆگرافی:

وێنەی فۆتۆگرافی بە یەکێك لە ڕەگەزە بنەڕەتیەکانی ڕۆژنامەگەری دادەنرێت، و بە مادەیەکی زیندوو دەژمێردرێت، بێجگە لە مەبەستە

جوانییەکان وەکو بەڵگەیەکی مادی بەکاردێت بۆ نووسینەکان، لە کاتی ئێستاماندا هیچ ڕۆژنامەیەك بەبێ وێنە نیە، لێرەدا مەبەستمان توێژینەوە نیە لەسەر وێنەی فۆتۆگرافی، بەڵکو بۆ باسکردنی جیاوازیەکانیەتی لەگەڵ کاریکاتێردا، کە جیاوازە لەگەڵ کاریکاتێر لە تەکنیکی جێبەجێکردن و ئامانجەکان، وێنەی فۆتۆگرافی ئەنجامی کردارێکی فیزیاوی و کیمیاویە، ڕەنگدانەوەی واقیعێکی زیندووە بەبێ هیچ دەستکارییەکی دەرەکی، ناکرێت وێنە چەند شتێکی تێدابێت کە لە واقیعدا بوونیان نەبێت، کەچی کاریکاتێر ئەنجامی کارێکی دەستیە، زۆر جار چەندین بابەت لەخۆدەگرێت کە لە جیهانی واقیعدا بوونیان نیە، چەندین جیاوازی زۆری تریش لە نێوان کاریکاتێر و وێنەی فۆتۆگرافیدا هەن، بەڵام بابەتەکەی ئێمە لێرەدا خاڵەکانی بەیەکگەیشتنی وێنەی فۆتۆگرافی و کاریکاتێرە، ئەم خاڵانەش ژمارەیان کەم نیە، یەکەمیان ناوەڕۆکی گاڵتەجاڕی یان کۆمیدییە، وێنەی فۆتۆگرافی زۆرجار ناوەڕۆکێکی کۆمیدیانە لەخۆدەگرێت، لەوانەشە ڕێگای دەستکەوتنی ئەو ناوەڕۆکە، خۆڕسکانە بێت یان پێشتر ڕێکخرابێت، وێنەی خۆڕەس ئەو گرتەیەیە کە وێنەگر دەستکاری لە ڕێکخستنی ڕەگەزەکانی نەکردووە، و بە ڕێکەوت دەستی کەوتووە، وەکو وێنەی یاریزانی تۆپی پێیەکە، کە دۆخی یاریزانەکە لە هەوادا سروشتی نیە، بەو سەربازە دەچێت کە لە حاڵەتی ئامادەباشیدایە، ئەو گرتەیەش ئەستەمە بە چاوی ئاسایی ببینرێت، ئەو حاڵەتە لەوانەیە لە یەکێك لە دەیان یان سەدان حاڵەتی تردا بێت کە جوڵەی سەرکەوتن و دابەزینی ئەو یاریزانەیان پێکهێناوە، هاوێنەی کامێرا گرتوویەتی بەبێ ئەوەی وێنەگرەکە خواستی ئەو گرتەیەی بووبێت، ئامانجە سەرەکیەکەی تەنیا وێنەگرتنی ڕووداوێکی وەرزشی بووە، ئەو گرتەیەش تەنیا ڕێکەوت بووە.

لەوانەیە گرتە خۆڕەسەکان بە هاوکاری وێنەگرەوە بێنەکایەوە، کاتێك وێنەگر بابەتێکی ئامادە لەبەردەمی پێکهاتووە بۆ وێنەیەك، وێنەگرەکەش ئەو تاوە دەقۆزێتەوە و وێنەکە دەگرێت، وەکو وێنەی ئەو پشیلەیەی کە لە تابلۆیەکی شێوەکاری ڕاماوە.
جیاوازیش لە نێوان وێنەی یاریزانەکە و پشیلەکە لەوەدایە، کە خۆڕەسی لە یەکەمدا کامڵ و تەواوە و وێنەگر هیچ ڕۆڵێکی تێدانەبووە، و لە دووەمدا خۆڕەسیەکە تەنیا لە پێکهاتنی بابەتی وێنەکەیە، هەنگاوەکانی دیکە وێنەگرەکەی ئەنجامیداوە.
وێنەی سازکردنی پێشوەختەش، ئەو وێنەیەیە کە وێنەگر پێشوەختە ڕەگەزەکانی وێنەکە ڕێکدەخات، بە هیوای ئەوەی کە بابەتێکی گاڵتەجاڕی دەست بکەوێت، لێرەدا وێنەگر بەخۆی پارچە ئێسکێکی لەناو

قاپێك داناوە لەگەڵ چەقۆ و چەنگاڵێك، واتە وێنەگرەكە بەخۆی ئەو وێنەیەی بە هەموو ڕەگەزەكانیەوە هێناوەتەكایەوە، بابەتەكە سەر بە واقیع یان ڕێكەوت نیە، بەڵكو پێشوەختە لەلایەن وێنەگرەوە سازكراوە.
لەگەڵ ئەوەشدا وێنەی خۆڕەس یان پێشوەختە ڕێكخراو و وێنەی سازكراو كە باسمان كردن، لە چوارچێوەی وێنەدا دەمێننەوە و دەتوانین بە وێنەی گاڵتەجاڕ یان وێنەی كۆمیدیایی ناوی لێ بنێین، یان هەر ناونانێكی گونجاوی دیكە، بەڵام لە هەندێك خاڵدا كاریكاتێر و جۆرەكانی تری وێنە بەریەكدەكەون، كاتێك كاریكاتێر پەنا دەباتە بەر بەكارهێنانی وێنە لە چەند بەشێك لە بەشەكانی پێكهاتەكەیدا، و وێنە و كاریكاتێر یان وێنە و نیگار ئاوێتەی یەكتردەبن، وەك ئەوەی ناوی دەنێن كۆلاج (كۆلاژ)، كە تێیدا جێبەجێكردنی نیگارەكە بە هۆی بەكارهێنانی چەندین تەكنیكی جیاوازی گرافیكی بە خستنەسەری چەند وێنەیەكی فۆتۆگرافی ئەنجامدەدرێت، هەندێك جاریش تەنیا بە بەكارهێنانی چەندین وێنەی فۆتۆگرافی و ڕێكخستنیان ئەنجامدەدرێت، ئەمجۆرە نیگارانەش ئەگەر هەڵگری ناوەڕۆكێكی گاڵتەجاڕانە بن، دەتوانین بە كاریكاتێر ناویان بنێین، كە وێنەی فۆتۆگرافی بەكاردێنن بۆ خزمەتكردنی مەبەستەكانیان.

دوورکەوتنەوە لە جنێودان و گۆڕانەوە بۆ لۆژیک ... پارێزەر/ لوقمان مصطفى صالح

جنێودان دیاردەیەكی كۆمەڵایەتی و گرێیەكی دەروونییە، زۆرێك لە مرۆڤەكان لە ژیانی ڕۆژانەیان پەنای بۆ دەبەن، بە پێی شوێن و داب و نەریتی تاكەكان جیاوازی كولتوورەكانیان جنێو دەدەن. بە پێی زۆر لە سەرچاوە دەروونناسییەكان، ئەو كەسانەی پەنا بۆ جنێو دەبەن ئەو كەسانەن كە ناتوانن كۆنتڕۆڵی تووڕەیی خۆیان بكەن، یان ئەو كەسانەن بیركردنەوەیان هاوكاریان نابێت تا بە شێوەیەكی بابەتییانە كێشەكان چارەسەر بكەن، یان ڕووبەڕووی كەسەكان ببنەوە، بۆیە پەنا دەبنە بەر جنێودان بۆ دامركردنەوەی تووڕەییان،

زۆرجاریش بۆ نیشاندانی بێدەسەڵاتی خۆیانە. بەشێک لەوانە تووشی حاڵەتێکی دەروونی شڵەژاو هاتوون، دەبێت سەردانی پزیشک بکەن و چارسەر وەربگرن.
پسپۆڕانی نەخۆشییە دەروونییەکان ئەمە بۆ هۆکاری سایکۆپاسی دەگەڕێننەوە، یان دۆگمایی بە هۆکار دەزانن، لە هەردووک حاڵەتەکەدا، ئەوکەسە دەبێت بخرێتە ژێر پرۆسەیەکی چارەسەری ورد و زانستی،
چونکە دەروونی ساغ وبێکێشە جنێو نادات،دەم ودەست بۆحەرام کراوەکاننابات.!

لە گەڵ ئەوەی لە ڕووی یاسایی یەوە ،یاسادانەران،سزایان بۆ ئەو جۆرە کەسانە داناوە،بەڵام خۆ یاسا هەر لە خۆڕا سزای کەس نادات، ئەگەر کەسێک سکاڵا کار نەبێت،یاخود دەبێت بزانیین کێن ئەو کەسانەی دەتوانن سکاڵا تۆمار بکەن.؟ بۆ نمونونە ئەم جنێودانەی ئەم دواییەی مامۆستا هەڵۆ وشەیەکی نەشیاوی وەک (گەواد) بەکار هێنا کە بووە هۆی تورەیی خەڵک و قسەو قسەڵۆکێکی زۆری بە دوای خۆیدا هێنا. هەرچەندە خۆی نکوڵی لێکرد، بەڵام بە تەواوەتیش رەتی نەکردەوە، چونکە لە پەیجەکەی ئەو ب□□اوکراوەتەوە،تومەتەکەی خستە ئەستۆی ئادمینەکەی و سەرزەنشتیشی نەکرد. لەبەر ئەوەی لە جنێودانەکەدا ناوی کەس نەهاتووە جنێوەکە گشتگیرە کەس یاخود تاک ناتوانێ سکاڵای لەدژ تۆمارکات،دەبێت لە ڕێی داواکاری گشتیەوە سکاڵای لە دژ تۆمار بکرێت. وە ئەگەر تۆمەتەکی بەسەردا ساغ بۆوە ئەوا دادگا بەپێی یاسا کار پێکراوەکان واتە بە یاسای سزادانی عێراقی لە مادەکانی (٤٣٣) و(٤٣٤) دائاماژەی بە تاوانی جوێندان کردوە دەڵێت:-
جوێندان بریتیە لەوەی کەسێک قسەی وەها بە یەکێک بڵێت کە ئابڕووی یان پێگەی لەکەدار بکات یان هەستی بریندار بکات هەرچەندە ڕووداوێکی دیاریکراوی نەدابێتە پاڵ.

هەرکەسێک جوێن بە یەکێک بدات بە بەندکردن سزا دەدرێت کە لە ماوەی (1) ساڵێک زیاتر نەبێت و بە غەرامە کرن کە لە سەد دینار زیاتر نەبێت یان بە یەکێ لەو دوو سزای…ە…..
ئەگەر جوێندان بە ڕێگەی بڵاوکردنەوە لە ڕۆژنامەکان یا چاپکراوەکان یا لە ڕێگەی یەکێک لە ڕێگەکانی تری ڕاگەیاندن ئەنجام بدرێت بە بارودۆخی توندکردنی سزا دادەنرێت .

تێبینی/سزای غەرامە پەرلەمانی کوردستان هەمواری کردوە لە تاوانی جۆری کەتن کراوە بە لە (45000)دینار کەمتر نە بێت و لە (225000)دینار زیاتر نەبێت. لە یاسای ژمارە (35)ی ساڵی (2007)دا

سەرلەنوێ جەخت لەسەر سزادانی جنێو کراوەتەوە، لە بڕگەی (5)ی ماددەی نۆیەمدا هاتووە: “جنێودان و توانجی ناڕەوا و ناوزڕاندن قەدەغەیە”.

لە هەمان کاتدا زۆرێک لە دەروونناسان و پسپۆرانی دەروونناسی بەشێوازێکی زانستی توێژینەوەیان لە بارەی جنێودانەوەکردووە و راو سەرنجی خۆیان خستۆتە ڕوو، بۆ نمونە:-

دەروونناسی ئینگلیزی (ریچارد ستیڤن) دەڵێت: “کاتێک چەکوشێک دەکێشی بە پەنجەیەکتدا، بەرتەقای ئازارێکە بە هاوار و جنێودان کەم دەکەیتەوە. هەروەها زاناو بیرمەندی دەروونناسی (ئەلفرێدئادلەر) پێ ی وایە جنێودان بەزین و کەم و کورتی کەسێتی یە و لەڕێگەی جنێوەوە کەسەکە هاوسەنگی دەروونی خۆی دەچەسپێنێت،کەئەمەش تەعویزێکی دەروونی نەخۆشی نائاساییە ، هەروەها (فرۆید) دەڵێت جنێودان دووژمنکاری خەفەکراوە لە ناوچەی عەقڵی نەستی دژ بەو شتانەی کۆمەڵە لەتاکی قەدەغەکردووە .بە ئەوەی زاڵبین بەسەر ووشە قێزەوون و نە شیاوەکاندا و تووشی کێشەی یاسایی نەبینەوە دە بێت دوورکەوینەوە لەجنێودان و بگەڕێینەوە بۆ لۆژیک.

…کە دەڵاین …تەکست : د،چیا زەنگەنە وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

ئەمە نەتەوەیەکی دەڵاوین
خۆو بە سوار بوونی
قیتارەوە ئەبینین
بەڵام حەڵاڵ حەرام ئەکەین
حەرامیش حەڵاڵ ئەکەین
بە فتوایەک کە نازانین
لە کوێوە هاتوە ئەسڵ و فەسڵی
ئەمە نەتەوەیەکی”سواو” ین
چەپڵە بۆ هەر
گێجەر و گوجەرێک لەئێیەن
بە فەرمان رەواکانمان

ئەجەنگین
و
هەر ” زۆڵ” و کوڕە زۆڵێک ئەپەرستین
ئێستاش ، مشمشێر
تفەنگ
ئاڵا وێنا ئەکەین
خەویش بە قاوەیەکی بەیانیان
و
پیاسەیەکی ئێوارانی
کەناری دەریا ئەبینین
و
بیر ئەکەینەوە چۆن سواری تەیارە بین…
ئێمە قورسایمان نیە
ئێمە ” نەبوو”ین
بار گرانییەکین
بۆ ئینسانیەت
بۆگەن بوویەکی کۆمەڵایەتین
چاڵایی جوگرافیاین
چونکە تا ئێستاش
ئاواتەخوازین وێنەیەک
لەگەڵ :
ڕا بەر
سەرۆک
خانەوادەکانیان
وەچەزاکانیان
دراوسێکانیان بگرین
چونکە ترسمان هەیە لە:
زەردەخەنە علوجەکانیان
بزە پڕ لە تەڵەکانیان
تا ئێستاش :
ویژدان
ڕەوشت
بیر و باوەڕ
قەڵەمەکانمان ئەفرۆشین
بە کرێیان ئەیەین
ئەدزین و ئەیانکەین بە دیاری
لەو کاتەوەی باسی شۆڕش

هاتە پێش و ئێستاش
ئەفیش بە دیوارەکانا هەڵئەواسین
و
هاواری پاڵەوانیەتێکان ئەکەین
و ئەیانکەین
بە موعجیزەکانی سەردەم
ئێمە ،
بەڵێ ئێمە
بوونمان هەر نیە ، تا
ڕیش و مێزەر
دوعا و دەمانچە
مەزار و جادوگەری
ڕاوچی حوکمان بکا
ئەوانە :
زەهریان لە جەستەی
نیشتمانەکەمان چانوە
لە ئەقڵمان
لە دڵمان
لە خوێنمان چانوە